

Rikosseuraamusviraston monisteita 4/2002

Vankien sijoitus ulkopuoliseen laitokseen vuosina 1999 - 2001

Vuokko Karsikas

19.3.2002

VANKIEN SIIJOITUS ULKOPUOLISEEN LAITOKSEEN VUOSINA 1999-2001

Rikosseuraamusvirasto 19.3.2002

Vuokko Karsikas

SISÄLLYS

1. Ohjaus- ja seurantaryhmä.....	2
2. Säädstausta ja toiminnan rahoitusperiaatteet.....	3
3. Sijoitetut vangit.....	5
4. Yhteistyö vankiloiden sekä päihdehuolto- ja kuntoutuslaitosten kesken.....	6
4.1 Edellytykset sijoituslaitoksille.....	7
4.2 Yhteistyölaitokset.....	8
4.3 Yhteistyön arviointia.....	10
5. Yhteistyö vankiloiden ja kotikuntien kesken.....	11
6. Rahoitus.....	11
7. Sijoitetun vangin valvonta.....	12
8. Yhteenveto ja johtopäätökset.....	13

1. OHJAUS- JA SEURANTARYHMÄ

Rikosseuraamusviraston johtoryhmä asetti 1.11.2001 vankilan ulkopuolisessa laitoksessa tapahtuvan vankien kuntoutuksen ohjausta ja seurantaan varten ohjaus- ja seurantaryhmän, jonka tehtävänä on seurata vankilan ulkopuolisessa laitoksessa vangeille järjestetyn kuntouttavan toiminnan tavoitteiden toteutumista, toiminnan sisältöjä, käytettyjä toimintamalleja, asiakastytyvyyttä ja toiminnan vaikuttavuutta. Työssä painottuu aluksi käytännön yhteistyömallien rakentaminen.

Ohjaus- ja seurantaryhmän tulee raportoida toiminnasta saaduista kokemuksista ja kehittämistarpeista Rikosseuraamusvirastolle tarpeen mukaan ja kustakin toimintavuodesta seuraavan vuoden tammikuun loppuun mennessä. Tämä raportti on laadittu ko. tarkoitusta varten. Siinä esitetyt tiedot perustuvat vankiloiden raportteihin sekä vankiloille tehtyyn erilliseen kyselyyn, vankien nimilehtitietoihin ja Rikosseuraamusviraston käytettävissä oleviin rekisteritietoihin.

Ohjaus- ja seurantaryhmän kokoonpano on seuraava:

- Vankeinhoitojohtaja Ahti Lempiö, Rikosseuraamusvirasto, puheenjohtaja
- Kriminaalihoitojohtaja Pauli Nieminen, Rikosseuraamusvirasto
- Erityisasiantuntija Vuokko Karsikas, Rikosseuraamusvirasto, sihteeri
- Johtaja Jaakko Kopra, Riihimäen vankila
- Johtaja Tuomo Kärjenmäki, Laukaan vankila
- Psykologi Liisa Riittinen, Mikkelin vankila
- Apulaisjohtaja Tiina Leinonen, Kriminaalihoitolaitoksen Tampereen aluetoimisto
- Tutkija Yrjö Nuorvala, STAKES
- Tutkimussihteeri Jouni Tourunen, Järvenpään sosiaalisairaala
- Psykologi Maija Laukkanen, Silta-Valmennusyhdistys ry.
- Asumispalveluvastaava Kari Vuorinen, Silta-Valmennusyhdistys ry.

Ohjaus- ja seurantaryhmä on kokoontunut vuonna 2001 yhden kerran.

2. SÄÄDÖSTAUSTA JA TOIMINNAN RAHOITUSPERIAATTEET

Vankien sijoitus ulkopuoliseen laitokseen tuli mahdolliseksi 1.6.1999 lukien rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 3 d §:n (364/1999) nojalla. Sen mukaan luotettavaksi katsottava vanki, jolla on päihdeongelma tai jolla voidaan olettaa olevan erityisiä vaikeuksia selviytyä vapaudessa, voidaan sijoittaa määrääjäksi rangaistuslaitoksen ulkopuoliseen laitokseen tai vastaavaan yksikköön, jossa hän osallistuu päihdehuoltoon tai hänen selviytymismahdollisuuksiaan parantavaan muuhun tavoitteelliseen toimintaan. Luvan ehdoksi voidaan asettaa, että vanki pyydettyessä antaa virtsanäytteen tai suorittaa puhalluskokeen. Sijoituksen ehtona on myös, että vanki suostuu siihen, että ulkopuolinen laitos tai vastaava yksikkö saa ilmoittaa vankilalle ehtojen rikkomisesta. Jos vanki ei noudata hänelle asetettuja ehtoja, sijoitusmääräys voidaan peruuttaa.

Vankeinhoitoasetuksen 57 a §:n (700/1999) mukaan sijoitussopimuksessa sovitaan sijoituksen tavoitteet, sijoitusajankohta, sijoituksen kesto, toiminnan sisältö sijoituspaikassa, vangille asetettavat ehdot, seuraamukset ehtojen rikkomisesta, yhteydenpito vankilan, sijoituspaikan ja vangin kotikunnan välillä, toimenpiteet sijoituksen päättyessä sekä muut tarvittavat asiat. Sopimus sisältää lisäksi vangin sitoumuksen tavoitteelliseen toimintaan sijoitusyksikössä. Sijoitus edellyttää, että kustannusten suorittamisesta on sovittu.

Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto antoi vangin sijoittamisesta rangaistuslaitoksen ulkopuoliseen laitokseen 5.7.1999 määräyksen nro 9/011/99, johon sisältyi oikeusministeriön asiasta antama päätös 15.6.1999. Oikeusministeriön päätöksen mukaan vangin sijoittamisesta ulkopuoliseen laitokseen päättää oikeusministeriön vankeinhoito-osasto tai vankilan johtaja sen mukaan kuin toimivallan jaosta on päätetty rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun 3 b §:n nojalla vangille myönnettävän poistumislupa-asian ratkaisemisessa. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto voi yksittäistapauksessa ottaa käsiteltäväkseen johtajan toimivaltaan kuuluvan vangin sijoittamista tai sijoituksen peruutusta koskevan asian.

Vankeinhoito-osaston määräys määrittelee mm. sijoituksen edellytykset ja sijoitetun vangin valvonnan ja sijoituksen peruuttamiseen liittyvät asiat. Vangin sijoitus sijoituslaitokseen on osa suunnitelmallista työtä vangin toimintakyvyn kehittämiseksi. Tämän vuoksi edellytetään paitsi vangin luotettavuutta myös sitä, että vanki tarvitsee työ- ja toimintakykynsä edistämiseksi sellaista hoitoa, tukea, kuntoutusta tai muuta apua, jota ei voida tai jota ei ole tarkoituksenmukaista järjestää rangaistuslaitoksessa, ja sijoittuminen ulkopuoliseen laitokseen tukee vangin rangaistusajan suunnitelmassa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Sijoitus perustuu rangaistuslaitoksen, sijoituslaitoksen, tarvittaessa vangin kotikunnan ja vangin väliseen vapaaehtoiselta pohjalta laadittavaan sopimukseen. Määräyksessä todetaan rahoituksesta, että rangaistuslaitoksen tulee selvittää, suorittaako kunta mahdollisesta sijoituksesta aiheutuvia kustannuksia.

Ohjeessa luonnehditaan sijoitusta koskevia yleisperiaatteita, sijoitusta koskevan asian käsittelyä ja tarkennetaan sijoituksen käsittelyä. Määräys oli kokeiluluonteisesti voimassa vajaan vuoden eli 31.5.2000 saakka.

Määräys uudistettiin tämän jälkeen ja annettiin ohjeena, koska peruslain uudistuksen jälkeen vankeinhoito-osasto ei voinut enää antaa asiasta sitovaa määräystä. Ohje nro 8/011/2000 annettiin 5.6.2000 ja se oli voimassa 31.12.2000 saakka. Ohje on periaatteessa samansisältöinen kuin määräys, mutta aiemmat määräys- ja ohje-osat on yhdistetty. Ohje uusittiin jälleen 21.12.2000 nrolla 12/011/2000. Koska ulkopuoliseen laitokseen sijoittaminen ei ole erillinen rangaistusmuoto, lähdettiin siitä, että sijoitus on lyhytaikainen osa vankeusrangaistuksesta. Vankeinhoito-osastolle osoitettu erillisrahoitus päihdetorjuntaan mahdollisti rahoituksen käyttämisen myös vankien sijoitukseen ulkopuoliseen päihdehuoltolaitokseen. Ohjeen mukaan rangaistusaikainen sijoitus voidaan korvata vankeinhoito-osaston määrärahoista, jos sitä ei voida rahoittaa muulla tavalla.

Vankeinhoidon ja kriminaalihuollon organisaatiouudistuksen yhteydessä entinen Kriminaalihuoltoyhdistyksen Tampereen toimintakeskus jäi valtiollisen organisaation ulkopuolelle. Sen toimintaa jatkaa yksityinen Silta-Valmennusyhdistys ry. Eduskunta on halunnut turvata yhdistyksen toiminnan jatkumisen. Vankeinhoito-osasto varasi vuonna 2001 määrärahaa kuntoutuspalveluiden ostoon Silta-Valmennusyhdistykseltä. Ulkopuolisen sijoituksen mahdollistuminen ja määrärahojen varaaminen tarkoitukseen avasi uuden yhteistyömuodon vankeinhoitolaitoksen ja Silta-Valmennusyhdistyksen välille.

Vankien ohjaamisesta kuntoutukseen vastaavat vankilat. Toimintaan sijoittaminen tehdään yhteistyössä lähettävän vankilan, sijoituslaitoksen ja tarvittaessa vangin kotikunnan kesken. Valintapäätöksen jälkeen vankila ja sijoituslaitos tekevät sopimuksen vangin RTL:n 2 luvun 3 d :n §:n mukaisesta sijoituksesta rangaistuslaitoksen ulkopuoliseen kuntoutukseen. Vangin tulee sitoutua sijoitusta koskevien ehtojen noudattamiseen.

3. SIOJITETUT VANGIT

Vuonna 1999 ei sijoitettu yhtään vankia ulkopuoliseen laitokseen. Tähän vaikutti suurelta osin vankien kotikuntien ja vankiloiden vaikeudet osoittaa rahoitusta ko. tarkoitukseen. Uuden toiminnan käynnistyminen on muutenkin kangerrellut. Vuosina 2000 – 2001 vankeinhoito-osastolla/Rikosseuraamusvirastolla on ollut erillisrahoitusta ko. tarkoitukseen. Myös vankien kotikunnat ovat jossain määrin alkaneet rahoittaa vankila-aikaista päihdekuntoutusta.

Päihdehuoltolaitokseen on vuosina 2000-2001 sijoitettu yhteensä 21 vankia (6 vankia vuonna 2000 ja 15 vankia vuonna 2001). Silta-Valmennusyhdistykseen on sijoitettu vuonna 2001 yhteensä 6 vankia. Yhteensä ulkopuoliseen laitokseen vuosina 2000-2001 sijoitettuja vankeja on 27. Vuoden 2001 lopussa päihdehuoltolaitoksessa oli neljä vankia ja Silta-Valmennusyhdistyksessä kolme vankia.

Ulkopuoliseen päihdehuolto- tai kuntoutuslaitokseen sijoitettujen vankien keski-ikä oli 32 vuotta. Heidän ikänsä vaihtelivat 21:stä 47:een. Kolme sijoitettua oli sakon muutorangaistusta suorittavia. Muiden vankilakertaisuus oli keskimäärin 4 ja se vaihteli 1:stä 14:een. Rikokset vaihtelivat laidasta laitaan. Useimmin vankien päärikkosena oli huumausainerikos tai omaisuusrikos, henkirikos oli 4:llä, raiskaus yhdellä. Vankila-ajan pituus oli alle 1 vuosi hieman yli puolella. Yli 4 vuoden rangaistusaika oli kolmella sijoitetulla. Vapautuneista 10 määrättiin valvontaan. Päihdehuoltolaitokseen sijoitettiin kaksi naisvankia. Yksi päihdehuoltolaitoksessa olleista osallistui peliongelmaisten hoitoon.

Kuntoutusajan pituus ulkopuolisessa laitoksessa oli seuraava:

alle 2 viikkoa	5
2 viikkoa – alle 1 kuukausi	6
1 kk – alle 3 kuukautta	10
3 kk – alle 6 kuukautta	6

Pituus on laskettu siten, että kuntoutuksessa vielä oleville on laskettu suunniteltu pituus ja kuntoutuksen keskeyttäneille sen todellinen pituus, samoin kuin kuntoutuksen suunnitellusti päättäneille.

Vangeista kolme on vankiloista saatujen tietojen mukaan rikkonut päihdehuoltolaitoksessa sijoituksen ehtoja. Heistä yksi on nainen, joka ehti olla laitoksessa vain noin pari viikkoa. Toinen miesvanki poistui luvatta noin viikon kuluttua saavuttuaan laitokseen; toinen retkahti ja jäi poistumisluvalla kahden viikon kuluttua.

Silta-Valmennukseen sijoitetuista epäonnistui kaksi. Toinen otti päihteitä laitoksessa, toinen lomalla. Epäonnistumiset tapahtuivat noin kuukauden kuntoutusjakson jälkeen.

Hoidossa olleiden vankilasta vapautumisen jälkeisiä tietoja on tarkastettu Rikosseuraamusviraston käytössä olevista rekistereistä. Rikosepäilyjä oli vapautuneista 9:lla eli 34 %:lla. Rikoksia, joista henkilöitä epäillään, olivat mm. erilaiset omaisuusrikokset, räjähdysaineiden hallussapito, ampuma-aserikos, kotirauhan

rikkominen, huumausainerikokset, pahoinpitely, törkeä pahoinpitely sekä ryöstö. Yksi tutkittava oli joutunut uusien rikosten johdosta jo uudelleen vankilaan.

Sijoitetuista vajaa puolella oli tarkoitus jatkaa sijoituslaitoksessa vapauduttuaan, mihin oli useissa tapauksissa käytettävissä vangin kotikunnan rahoitus. Täysin varmoja tietoja siitä, kuin moni on jatkanut, ei ole.

4. YHTEISTYÖ VANKILOIDEN SEKÄ PÄIHDEHUOLTO- JA KUNTOUTUSLAITOSTEN KESKEN

Vuoden 2001 loppuun mennessä vankeja ovat sijoittaneet ulkopuoliseen laitokseen seuraavat vankilat:

Päihdehuoltolaitokseen

■ Helsingin tutkintavankila	3
■ Hämeenlinnan vankila	1
■ Keravan vankila	1
■ Riihimäen vankila	2
■ Vilppulan vankila	1
■ Kuopion vankila	1
■ Mikkelin vankila	4
■ Naarajärven vankila	3
■ Pelson vankila	1
■ Pyhäselän vankila	2
■ Sukevan vankila	1
■ Turun tutkintavankila	1
Yhteensä	21

Silta-Valmennusyhdistykseen

■ Keravan vankila	2
■ Riihimäen vankila	3
■ Satakunnan vankila	1
Yhteensä	6

Vuoden 2001 loppuun mennessä vankeja on sijoitettu laitoksiin:

■ Kalliolan klinikat, Kisko	1
■ Kankaanpään A-koti	2
■ Mainiemen kuntoutusmiskeskus	1
■ Mikkelin-Yhteisö	4
■ Pyhänsivun hoitokoti	1
■ Ridasjärven päihdehoitokeskus	1
■ Syväpuroyhteisö	1
■ Tervalammien kartanon kuntoutuskeskus	2
■ Tessio Backa	4
■ Tuustaipaleen kuntoutuskeskus	3
■ Tyynelän kuntoutuskeskus	1
■ Silta-Valmennusyhdistys	6
Yhteensä	27

4.1 Edellytykset sijoituslaitoksille

Vanki voidaan ohjeen nojalla sijoittaa vankilan ulkopuolelle vankeinhoito-osaston tai rangaistuslaitoksen johtajan hyväksymään päihdehuoltolaitokseen tai muuhun päihdehuollon yksikköön, sisäoppilaitosmuotoisesti koulutusta järjestävään tai muuhun sellaiseen laitokseen, jossa järjestettävän toiminnan katsotaan edistävän vangin selviytymistä. Toiminnan sisällön ja laadun tulee olla sellaista, että sijoittamisen perusteena olevassa vangin rangaistusajan suunnitelmassa esitetyt tavoitteet voivat toteutua. Mitään erityistä luetteloa yhteistyöhön ”soveltuviin” päihdehuoltolaitoksista vankeinhoidossa ei ole. Lääninhallitukset valvovat jäljempänä ensimmäisessä kohdassa mainittuja laitoksia.

Vankeinhoito-osaston ohjeen nojalla sijoituslaitokseen liittyviä edellytyksiä ovat:

- Sijoituslaitos järjestää sosiaali- tai terveydenhuollon, opetus- tai muita soveltuvia palveluja. Laitos on valtion, kunnan, kuntayhtymän tai muun julkisyhteisön ylläpitämä tai vastaava yksityinen sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tuottava yksikkö, jonka toiminta on järjestetty yksityisten sosiaalipalvelujen valvonnasta annetun lain (603/1996) tai yksityisestä terveydenhuollosta annetun lain (152/1990) mukaisesti.
- Sijoituslaitoksesta sovitaan yhteistyössä vangin kotikunnan kanssa, kun kotikunta osallistuu sijoituksesta aiheutuvien kustannusten korvaamiseen tai kun se on tarpeen sijoituksen yhteensovittamiseksi vangin vapautumisen jälkeen mahdollisesti tarpeellisten toimenpiteiden kanssa.
- Sijoituslaitoksessa on riittävä valvonta tai sen toimintamallia voidaan muutoin pitää sijoituksen kannalta tarkoituksenmukaisena.
- Sijoituslaitos sitoutuu valvomaan vangin sijoitukseen liittyvien ehtojen noudattamista ja ilmoittamaan vankilalle ehtojen rikkomisesta tai sitä koskevasta epäilystä sijoitussopimuksessa sovittavalla tavalla.
- Sijoituslaitos sitoutuu järjestämään vangin toiminnan siten, että se tukee vangin rangaistusajan suunnitelmassa asetettuja tavoitteita.

Sopimuksessa sovitaan mm. siitä,

- että sijoituslaitos valvoo vangille asetettujen, sijoitukseen liittyvien ehtojen noudattamista ja ilmoittaa vankilalle ja sopimuksessa mainituille muille viranomaisille ehtojen rikkomisesta tai sitä koskevasta epäilystä;
- että sijoituslaitos ilmoittaa rangaistuslaitokselle muutoksista laitoksen olosuhteissa, toiminnassa tai muissa sijoitussopimuksessa mainituissa asioissa;
- että sijoituslaitos nimeää yhteyshenkilön sijoituslaitoksen ja rangaistuslaitoksen yhteydenpitoa varten;
- että rangaistuslaitos suorittaa sijoitetun vangin valvontaa;
- että rangaistuslaitos seuraa sitä, että sijoituslaitos noudattaa tehtyä sopimusta;
- millä edellytyksillä sijoitussopimus voidaan purkaa tai sijoitus keskeyttää ja mitkä ovat sopijaosapuolten oikeudet peruuntumisen tai keskeytyksen yhteydessä;

4.2 Yhteistyölaitokset

Kalliolan Klinikat, Kiskon yksikkö on yli 18-vuotiaille huumeaineiden käyttäjille ja heidän läheisilleen tarkoitettu terapeutti yhteisö. Hoidon tavoitteena on päihdeettömän elämäntapa. Kiskon Klinikat toiminta perustuu ajatukseen, jonka mukaan ihminen sairastuttuaan päihderiippuvuuteen on kykenemätön hallittuun päihdeiden käyttöön. Hoito perustuu transaktioanalyttiseen ryhmäterapiaan, Daytop-pohjaiseen yhteisöterapiaan, sosiaalikutoutukseen ja AA\NA:en toipumishjelmaan.

Kankaanpään A-koti on Vapaan Alkoholihuollon Kannatusyhdistys ry:n ylläpitämä päihdekuntoutuslaitos, joka tarjoaa kuntoutusta vapaaehtoisesti hoitoon hakeutuville. Pidempiaikainen, noin puolen vuoden – vuoden pituinen kuntoutus perustuu yhteisökasvatuksellisiin periaatteisiin. Peruskuntoutus, joka kestää n. 4- 6 viikkoa, on psykososiaalista kuntoutusta, joka sisältää myös yhteisöllisiä elementtejä.

Mainiemen kuntoutumiskeskus on Hämeen päihdehuollon kuntayhtymän jäsenkuntien omistama päihdehuollon erityispalveluyksikkö Lammilla. Mainiemen kuntoutumiskeskuksessa tarjotaan päihdehuollon palveluja 18 vuotta täyttäneille katkaisuhoidosta pitempiaikaiseen kuntoutukseen sekä asiakkaan tarpeiden mukaista työkoekilua ja tukiasumista. Kuntoutustoiminta perustuu yhteisöhoitoon periaatteisiin.

Mikkeli-Yhteisö on Vapaan Alkoholihuollon Kannatusyhdistys ry:n ylläpitämä hoitolaitos yli 18-vuotiaille huumeongelmasta kärsiville, jotka haluavat lopettaa kaikkinaisen päihdeiden käytön. Mikkeli-Yhteisö kuntouttaa ja opettaa huumeriippuvaisia ihmisiä normaaliin elämään. Yhteisön päihdekuntoutus on pitkäkestoista yhteisöhoitoa ja -kasvatusta narkomaaneille. Mikkeli-yhteisössä käytetään 5-portaista hoitomallia, josta neljä porrasta suoritetaan yhteisössä ja viimeinen oma-apu- ja jatkoryhmissä. Hoitoaika on 12-15 kuukautta.

Pyhänsivun Kan-hoitokoti on Kristillisen alkoholisti- ja narkomaanityö ry:n (KAN) ylläpitämä päihdeongelmallisille miehille tarkoitettu hoitoyhteisö. Hoidon tarkoituksena on auttaa alkoholistia ja huumeista kärsiviä sekä vankilasta vapautuvia pysyvästi rahtiuteen ja yhteiskuntaa hyödyttävään elämään. Hoitotyössä kiinnitetään huomiota kristillisiin arvoihin ja pyritään luomaan aktiivinen elämänympäristö, jossa erilaiset harrastukset ja terapiatyöt antavat tärkeitä virikkeitä uuden elämän puolesta. Hoidon jälkeen pyritään ohjaamaan tuen piiriin.

Ridasjärven päihdehoitokeskus on Uudenmaan päihdehuollon kuntayhtymän ylläpitämä hoitolaitos alkoholi-, huume- ja lääkeriippuvaisille miehille, naisille ja pariskunnille. Hoito voi olla pidempikestoista kuntoutusta, katkaisuhoidon (ei huume-katkaisua) ja avohoitoa tukevaa ryhmähoitoa, joka käsittää ns. intervallihoidon ja avohoitoryhmät. Perushoitoon kuuluvat inhimillisten perustarpeiden tyydyttäminen, terveyden- ja sairaanhoito, fyysinen kuntoutuminen, askartelu- ja toimintaterapiaa sekä asiakkaan omatoimisuuden aktivoiminen. Perushoitoa täydentävät psyykinen, sosiaalinen ja ammatillinen kuntouttaminen. Keskimääräinen kuntoutusaika on perushoidossa alkoholiriippuvaisilla 1-3 kk, huumeriippuvaisilla 3-6 kk.

Syväpuro-yhteisö on Alkoholihuoltotyön tukiyhdistys ry:n ylläpitämä tuettuja asumispalveluita tarjoava elämäntapayhteisö. Syväpuro-yhteisön hoidossa on vaikutteita Minnesota-hoitomallista. Asukkaita motivoidaan rahtiuden jatkamiseen ja

tuetaan ottamaan vastuu elämästään. Yhteisössä järjestetään terapialuonteista työtä ja vapaa-ajan toimintaa.

Tervalammen kartanon kuntoutuskeskus on Helsingin kaupungin ylläpitämä päihdehuollon kuntoutuskeskus, jossa kuntoutetaan päihdeongelmaisia miehiä, naisia ja perheitä. Toiminnan tavoitteena on, että asiakas pystyy kuntoutusjakson jälkeen avohuollon tuella ylläpitämään laituskuntoutuksessa aloitettua päihdeongelmista vapaata elämäntapaa. Tähän pyritään parantamalla asiakkaiden sosiaalisia, psyykkisiä ja fyysisiä suoriutumisedellytyksiä. Kuntoutuskeskuksessa käytetään erilaisia kuntoutusohjelmia mm. yhteisökuntoutusta. Keskimääräinen kuntoutusaika on 2 kuukautta.

Tessio Backa Hoitokoti – Itsenäistymiskeskus on Jyväskylän Katulähetyksen hoitokoti, joka on tarkoitettu lähinnä vankiloissa oleville ja sieltä vapautuville sekä laitostaustaisille päihde-, peli-, seksi- sekä laitostumis- ja mielenterveysongelmista kärsiville henkilöille, joiden normaaliin elämiseen liittyvät taidot ovat kadonneet tai niitä ei ole ollutkaan. Asiakkaille opetetaan arkielämän taitoja yhteisohoidon periaatteella kristilliseltä pohjalta.

Tuustaipaleen kuntoutumiskeskus on Itä-Suomen päihdehuollon kuntayhtymän ylläpitämä päihde-, lääke- ja huumeongelmaisille naisille, miehille ja perheille tarkoitettu hoitolaitos. Toiminta-ajatuksena on auttaa asiakasta löytämään turvallisessa ja luottamuksellisessa yhteisössä asiakkaan tarpeiden mukainen toimintamalli, joka parantaa hänen päihdeettömiä selviytymismahdollisuuksiaan erilaisissa elämäntilanteissa. Kuntoutusohjelma koostuu yksilö-, perhe- ja ryhmäkeskusteluista, terveyskasvatuksesta ja lääkinnällisestä hoidosta, työ- ja vapaa-ajan toiminnasta ja asiakasyhdistystoiminnasta. Hoidossa toteutetaan ratkaisukeskeistä, yhteisö- ja verkostohoitoa.

Pieksämäen maalaiskunnassa sijaitseva **Tyynelän Kuntoutuskeskus** toimii valtakunnallisena lyhytkestoisia laituskuntoutuspalveluja tuottavana päihdehuollon yksikkönä. Kuntoutuspaketit palvelevat eri tilanteissa olevia päihdeongelmaisia ja heidän perheitään. Tyynelässä toteutetaan myös hoito-ohjelma ongelmapelaajille ja huumeongelmaisille. Tyynelän Kuntoutuskeskuksen hoito-ohjelmat perustuvat kristilliseen ihmiskäsitykseen. Tyynelän hoitomuotoja ovat yksilö-, perhe- ja ryhmäterapiat, yhteisöhoito sekä toiminnallinen ja lääkinnällinen kuntoutus.

Tampereella sijaitsevan **Silta-Valmennusyhdistyksen** kuntoutuksen tavoitteena on edistää vangin selviytymistä rangaistusaikana, tukea hänen yhteiskuntaan sopeutumistaan sekä vähentää päihdekäyttöä ja riskiä syyllystyä uusiin rikoksiin. Kuntoutuspalveluiden avulla työestetään vangin elämänmuutosprosessia, tarjotaan välineet elämänhallinnan ja toimintakyvyn lisäämiseen ja päihteiden käytön vähentämiseen sekä annetaan perusvalmiudet koulutukseen ja työelämään osallistumiseen. Kuntoutuspalvelut on ensisijassa tarkoitettu toteutettaviksi osana vangin vapautteen valmennusta.

4.3 Yhteistyön arviointia

Vankiloille tehdyssä kyselyssä selvitettiin niiden ja sijoituslaitosten yhteistyön onnistumista. Vankiloiden kuvauksen mukaan yhteistyön käynnistyminen on hakenut muotojaan ensimmäisten tapauksen kohdalla. Laitoksen kanssa on käyty alkukeskustelu ja sijoituksen aikana on käyty keskusteluja puhelimitse monista eteen tulleista asioista (näin oli erityisesti raskaana olevan naisvängin kohdalla). Monet tarkistukset ja yhteydenotot ovat olleet tarpeen, mikä on aiheuttanut paljon työtä. Myös Rikosseuraamusvirastosta on tarkistettu asioita, joihin ohjeet eivät anna vastausta. Kuntoutuslaitoksista on tehty tarpeelliset raportit ja ilmoitukset mm. asiakkaan kuntoutukseen liittyvistä itsenäisistä liikkumisista laitoksen ulkopuolella. Kuntoutuslaitokset ovat myös tarvittaessa järjestäneet mahdollisuuden tutustua perusteellisemmin laitoksen toimintaan. Yleensä yhteistyö on sujunut hyvin. Joissain tapauksissa hoitolaitos ei ole ymmärtänyt valvonnan tärkeyttä ja dokumentointia. Yksi vankila korosti kyselyssä avoimuuden tärkeyttä puolin ja toisin.

Silta-Valmennusyhdistyksen ja vankeinhoitolaitoksen välillä on laadittu erityinen sopimus kuntoutuksen ehdoista. Yhteistyö on käynnistynyt yksittäisissä asiakastapauksissa hyvin. Kuntoutukseen sijoitettujen määrä ei ole toteutunut suunnitellusti osittain siitä syystä, että toiminta käynnistettiin varsin nopeasti. Vankiloissa ei ole ollut riittävästi sijoitukseen soveltuviksi arvioitavia vankeja, jotka olisivat osallistuneet kuntoutukseen jo vankilassa, mitä ohje edellyttää.

5. YHTEISTYÖ VANKILOIDEN JA KOTIKUNTIEN KESKEN

Vankeinhoito-osaston ohjeen mukaan rangaistuslaitoksen tulee tehdä vangin kotikunnan viranomaisten kanssa vangin suostumuksella yhteistyötä sijoituksen valmistelemissä, jolloin sovitaan sijoituslaitoksesta ja hoidon rahoituksesta vankila-aikana ja vapautumisen jälkeen. Yhteistyön piiriin kuuluu myös sijoituksen aikana tarvittavien tukitoimien järjestäminen sekä sijoitukseen liittyvien tavoitteiden ja vangin vapautumiseen liittyvien toimenpiteiden yhteensovittamiseksi, erityisesti vangin jatkohoidon järjestämiseksi rangaistusajan jälkeen.

Vankiloille tehdyn kyselyn mukaan yhteistyöstä on seuraavia kokemuksia. Osa kunnista on hoitanut päihdehuollon rahoituksen, mihin on liittynyt paljon yhteistyötä. Joissain tapauksissa yhteistyö on alkanut kangerrellen ja maksusitoumuspäätökset ovat olleet ”kiven alla”. Yhdessä vastauksessa todetaan, että kunta ei suostunut edes vaateavustuksen maksamiseen ja yhteistyö takkuili kovasti. Toinen vankila toteaa, että päätöksien saanti ja työntekijöiden tavoitettavuus on ollut lähes mahdotonta. Kokemuksia myös hyvästä yhteistyöstä on kuitenkin ollut. Yhteistyötä kiitetään erityisesti Lahden kaupungin suuntaan. Lieksan sosiaalityöntekijöiden sanotaan suhtautuneen alusta alkaen myönteisesti pitkäaikaisen ”hoidokkinsa” vakavaan hankkeeseen tehdä jotakin todellista päihdeiden liiallisen käyttönsä hillitsemiseksi. Joissain tapauksissa kunnan sosiaalityöntekijä on käynyt vankilassa tekemässä hoitosopimuksen. Useissa tapauksissa yhteistyötä ei ole ollut ollenkaan tai se on ollut vähäistä. Kunnan sijasta yhteistyötä tehtiin yhden vangin kohdalla A-klinikan kanssa ja toisen osalta paikallisen päihdeprojektin kanssa. Erään vangin osalta neuvoteltiin kotipaikan vaihdosta, mutta se onnistuu vastaa vapautumispäivänä. Aiemman kotikunnalta pyydettiin sitten toimeentulotukea vaatteisiin.

6. RAHOITUS

Vankeinhoito-osastolla/Rikosseuraamusvirastolla on ollut vuosina 2000-2001 erillistä määrärahaa käytettäväksi ko. tarkoitukseen, mikäli rahoitusta ei voida muuten järjestää. Päihdehoidon maksajana vankila-aikana oli 10 päihdehuoltolaitokseen sijoitetun kohdalla sosiaalitoimi ja 10 tapauksessa vankeinhoitolaitos; yksi vanki maksoi hoidon itse ja kaikkien 6 Silta-Valmennukseen sijoitetun kohdalla vankeinhoitolaitos.

Päihdehuoltolaitoksissa hoitopäivän hinta vaihteli 23 eurosta 141 euroon keskimäärän ollessa noin 80 euroa. Silta-Valmennuksen kuntoutuspäivän hinta oli 87 euroa, missä on lisäystä normaalihinnasta erityisvalvonnan vuoksi. Yhteensä vuosina 2000-2001 käytettiin päihdehuoltolaitoksiin sijoituksiin noin 75600 euroa ja Silta-Valmennukseen sijoitukseen noin 30000 euroa. Sosiaalitoimi käytti vankien sijoitukseen päihdehuoltolaitokseen lähes 27000 euroa ja vankeinhoitolaitos lähes 45000 euroa.

7. SIOJITETUN VANGIN VALVONTA

Vankeinhoito-osaston ohjeen mukaan vanki on valvonnan alainen ulkopuoliseen laitokseen sijoituksen aikana. Valvonnan tarkoituksena on varmistaa, ettei vanki poistu sijoituslaitoksesta ilman asianmukaista lupaa eikä syöllisty rikokseen sekä, että vanki noudattaa sijoitukselle ja päihdeettömyydelle asetettuja ehtoja. Periaatteena sijoitetun vangin valvonnassa on se, että rangaistuslaitos vastaa valvonnasta. Valvontaa toteutetaan sekä suoraan että välillisesti sijoituslaitoksen yhteyshenkilön kautta. Rangaistuslaitos suorittaa valvontaa pitämällä yhteyttä vankiin ja sijoituslaitoksen yhteyshenkilöön, käymällä sijoituslaitoksessa sekä suorittamalla valvontaa teknisin välinein esim. puhelimitse. Rangaistuslaitos, tai sopimuksen mukaan myös sijoituslaitos, voi päihdeettömyyden toteutukseksi vaatia vankia suorittamaan puhalluskokeen tai antamaan virtsanäytteen. Sijoituslaitos valvoo vangin sijoitusehtojen noudattamista sijoitussopimuksessa sovitulla tavalla ja ilmoittaa vankilalle ehtojen rikkomisesta tai sitä koskevasta epäilystä. Vangin sijoitusehtojen rikkomisesta ilmoitetaan tarpeen mukaan suoraan poliisiviranomaiselle.

Valvonta on toteutettava hienotunteisesti ja samalla on huolehdittava siitä, etteivät vankia koskevat salassa pidettävät tiedot tule ilmi ilman vangin antamaa suostumusta. Valvontatoimenpiteet ja sijoituslaitoksen antamat vangin sijoitusehtojen rikkomista koskevat tiedot tulee kirjata niin, että ne pystytään jälkikäteen selvittämään.

Kyselyn mukaan valvontaa on hoidettu seuraavasti:

- Sijoituslaitoksiin on tehty valvontakäyntejä; käytännössä osa vankiloista on kuitenkin tehnyt käyntejä varsin vähän. Paljolti on luotettu puhelinyhteyteen ja siihen, että sijoituslaitoksesta ollaan yhteydessä rangaistuslaitokseen, jos vanki rikkoo ehtoja. Joissain tapauksissa vankilan edustajat ovat käyneet sijoituslaitoksessa seuraamassa kuntoutuksen edistymistä ja siellä on pidetty alku- ja loppupalaveri. Poistumislupa-asiat on yleensä hoidettu postin ja faxin välityksellä. Silta-Valmennusyhdistys faksaa viikko-ohjelmat vankilaan, samoin vankien osallistumiset ulkopuolisiin tilaisuuksiin.
- Silta-Valmennusyhdistyksessä tehdään vankien päihdetestaukset. Päihdelaitoksissa olevien testauksista on mainita vain yhden vangin kohdalla: testaus tehtiin vangin käydessä vankilassa täytäntöönpanoasioissa. Osa päihdehoitolaitoksista voi tarvittaessa teettää testauksia ulkopuolella.

8. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Vankien sijoitus ulkopuoliseen laitokseen käynnistyi melko hitaasti vasta seuraavana vuonna säännöksen voimaantulon jälkeen, mihin vaikuttivat mm. rahoitukselliset ongelmat ja puutteet vankiloiden kuntoutustoiminnoissa. Ulkopuolista sijoitusmahdollisuutta käytti 13 vankilaa eli runsas puolet kaikista vankiloista. Päihdehuoltolaitoksia, joihin vankeja sijoitettiin, oli yhteensä 11. Näistä eniten vankeja sijoitettiin Mikkeli-Yhteisöön, Tessio Backaan ja Tuustaipaleen kuntoutumiskeskukseen. Sen lisäksi käytettiin Silta-Valmennusyhdistystä, jonka kanssa yhteistyö aloitettiin, koska yhdistys on erikoistunut rikoksentehtävien kuntoutukseen entisenä Kriminaalihuoltoyhdistyksen toimintakeskuksena.

Sijoitettuja vankeja oli yhteensä 27, joista 2 oli naista. Sijoitusta on käytetty hyvin erilaisten vankien kohdalla: heidän ikänsä, kertaisuutensa, rikoksensa ja tuomion pituus vaihtelivat huomattavasti. Hoitoajat ovat olleet melko lyhyitä: suurimman osan sijoitus on kestänyt alle 3 kuukautta. Hoito kokonaisuudessaan on useiden kohdalla ollut pidempi ottaen huomioon myös kuntoutusajan vankilassa. Hoidon lyhyteen ulkopuolisessa laitoksessa ovat todennäköisesti vaikuttaneet rahoitusongelmat.

Päihdehuoltolaitoksessa epäonnistui 21:stä vangista 3, Silta-Valmennusyhdistyksessä 6:sta vangista 2. Kaikista sijoitetuista vangeista retkahti vajaa viidennes hoidon aikana. Retkahtaminen on varsin yleistä päihdeongelmaisilla, joten tulos ei poikenne yleisestä linjasta. Menestymistä hoitolaitoksessa voitaneen jossain määrin parantaa huolellisemmalla valinnalla, tuella ja valvonnalla, mutta etukäteen ei voida täysin varmasti ennustaa onnistumista.

Tutkittavien menestymistä seurattiin myös rekisteritietojen perusteella. Kaikkien muiden paitsi kahden vangin rangaistus sekä hoitolaitoksessaolo oli päättynyt seurannan tekovaiheessa. Noin joka kolmannen tutkittavan epäiltiin syyllistyneen rikokseen tammikuun 2002 loppuun mennessä. Heistä yksi oli joutunut jo uudelleen vankilaan. Mahdollista uusimista voitaneen pitää hieman keskimääräistä vähäisempänä, mikä ei kuitenkaan ole vielä osoitus hoidon vaikuttavuudesta. Tulos viittaa siihen, että elämäntavan muuttaminen on erittäin vaikeaa hoidonkin jälkeen. Välttämättä se ei kuitenkaan aseta hoidon merkitystä kyseenalaiseksi, koska hoidolla voi olla vaikutusta myös myöhemmin ja sellaisiin seikkoihin, jotka eivät tässä selvityksessä näy. Näin pienen joukon kyseessä ollen, mitään varmoja johtopäätöksiä hoidon tuloksellisuudesta ei voida vetää.

Hoidon kustannuksia on maksettu yhteensä yli 100000 euroa. Ilahduttavaa on, että hoidon kustantamiseen ovat osallistuneet myös vankien kotikunnat. Sijoitusmahdollisuuden käyttö tulevaisuudessa riippuu olennaisesti siitä, onko siihen käytettävissä varoja vai ei.